

FRANCIS BACON

FILOSOFISET
MIETELMÄT

Francis Bacon

Filosofiset mietelmät

«Public Domain»

Bacon F.

Filosofiset mietelmät / F. Bacon — «Public Domain»,

Содержание

TOTUUDESTA	8
KUOLEMASTA 3	10
KOSTOSTA	12
VASTOINKÄYMISSISTÄ	13
TEESKENTELYSTÄ JA ULKOKULTAISUUDESTA	14
VANHEMMISTA JA LAPSISTA	16
AVIOLIITOSTA JA NAIMATTOMUUDESTA	17
Конец ознакомительного фрагмента.	18

Francis Bacon

Filosofiset mietelmät

Niin tärkeätä ja suuriarvoista kuin onkin se työ, mitä tiedemiehet ja ajattelijat tekevät, joko kohottamalla ihmiskunnan aineellista hyvinvointia taikka etsimällä vastausta niihin elämän arvoituksellisiin kysymyksiin, mitkä ihmismieltä jännittävät, on heidän suhteensa olemassa se valitettava seikka, että heidän – heistä useimpain – esityksensä ovat siksi vaikeatajuisia, että enimmät heidän aikalaisistaan jäävät kokonaan osattomiksi niistä tiedoista ja siitä elämänviisaudesta, millä he ovat enentäneet ihmiskunnan tietämisen määrää. Tietenkään ei siitä ole syytettävä näitä ajattelijoita ja tiedemiehiä, sillä eihän se ole heidän vikansa, että ihmiset ovat niin järjestäneet keskinäiset suhteensa, että toisille ihmisille, vieläpä suurelle enemmistölle, elämä ei tarjoo älyllisen, henkisen elämän edellytyksiä, vaan muodostuu heidän elämänsä liikkumattomaksi, värittömäksi, pelkäksi aineelliseksi olemassaoloksi.

Mutta onpa sentään poikkeuksiakin tästä säännöstä. On ollut ennen meidän aikojamme ja nytkin on olemassa sellaisiakin suuria ajattelijoita, jotka eivät ole kirjottaneet ainoastaan valittua tieteellisesti sivistynyttä vähemmistöä, vaan myöskin suurta yleisöä varten.

Sellaisiin helpotajuisiin filosofian esityksiin kuuluvat nämä Baconin mietelmät, joista on sattuvasti sanottu, että ne "tunkeutuvat joka miehen mieleen ja elämäntoimiin".

Lyhyt esitys Baconista ja hänen filosofiastaan lienee tässä yhteydessä paikallaan.

Francis Bacon syntyi Yorkhousessa, Englannissa v. 1561 ja kuoli v. 1626, joten hän siis eli Englannin historian merkillisimpänä aikakautena, joka historiassa tunnetaan Elisabetin aikakauden nimellä. Englanti osasi näet hyväksyä käyttäen renessansin – vanhan ajan tieteitten ja taiteitten uudestasytymisen – elähtävää ja uudistavaa vaikutusta suuremmissa määrässä ja välittömämmin kuin moni muu kansakunta. Ja sen aikakauden suurmiehet Shakespeare ja Bacon ovat kaikkien aikakausien merkellisimpiä neroja, edellinen tähän saakka saavuttamattomana taiteilija-filosofina ja jälkimäinen meidän aikamme tieteen ennustajana ja tienraivaajana.

Francis Bacon oli aikakautensa huomattavimpia valtiomiehiä, kohoten maansa korkeimpiin virka-asemiin ja arvoihin. Mutta me sivuutamme tässä Baconin loistavan ja osiksi häpeällisenkin virkamiesuran kuvaamisen, ja sen sijaan puhumme hänen merkityksestään filosofisena kirjailijana ja hänen vaikutuksestaan, ei ainoastaan omaansa, vaan vielä seuraaviinkin aikakausiin.

Baconia arvostellessamme ja hänen ansioitansa arvioidessamme meidän on pantava merkille ne historialliset asianhaarat, mitkä olivat juuri sille aikakaudelle ominaisia, vaikuttaen joko edistävästi taikka vaikeuttavasti hänen tehtäväänsä. Eikä meidän tarvitsekaan mainita useampaa kuin pari sellaista merkillistä piirrettä, päästäksemme käsitykseen siitä asemasta, missä Bacon, historian kannalta katsoen, toimi.

Uskonpuhdistus sekä mantereella että Englannissa oli, voipa melkein sanoa, suorittanut tehtävänsä loppuun, voimakkaasti vaikuttaen ei ainoastaan rahvaan hengettömän elämän elvyttämiseksi, vaan antamalla uutta virikettä ja rohkeutta myöskin sivistyneelle ja oppineelle maailmalle. Mutta sitäkin vielä tärkeämpi tässä suhteessa epäilemättä oli renessansin vaikutus, joka ikäänkuin puhalsi uuden hengen ja innostuksen keskiajan kaavoihin kangistuneeseen ja ahdasmieliseksi kirkollisuudeksi alentuneeseen elämään. Uskonpuhdistus ja renessanssi yhdessä samanaikaisten merkillisten keksintöjen ja löytöjen kanssa olivat niitä suuria enteitä, joitten merkityksen tulkitseminen ja edelleen kehittäminen tuli Baconin tehtäväksi.

Meidän ei ole vaikea ymmärtää, että tämä tehtävä vaati, ei ainoastaan kyvykästä, vaan sen lisäksi monipuolista ja näkevää miestä, joka olisi selvillä historiallisesta kehityksestä ja lähinnä kuluneen ajan merkillisistä edistysaskelista sekä osaisi oman aikansa hajanaisista ja arvostelemattomista pyrinnoista ja saavutuksista erottaa ne, jotka kuvastelivat vielä näkymätöntä ja käsittämätöntä tulevaisuutta. Mutta Baconpa olikin sekä sivistykseensä ja ulkonaiseen asemaansa

että kunnian- ja maineenhimoiseen luonteeseensa nähden sellainen mies, jollaista aikakausi tarvitsi. Sen lisäksi, että hän oli perinpohjin perehtynyt latinan- ja kreikankieleen, hänen antikisen filosofian ja tieteen tuntemuksensa ei ollut Aristoteleen tai muitten etevien miesten sokeata ihailemista tai heidän lausuntojensa ulkoamuistamista, tai kykyä käyttää niitä todistuskappaleina saivartelevassa dialektiikassa, mikä oli hänen aikakaudelleen ominaista, vaan omasi hän ennen kaikkea kyvyn erottaa sen, mikä oli kaikista tärkeintä esim. juuri Aristoteleen filosofiassa, nimittäin pyrkimyksen etsiä luonnosta, aistillisesti tajuttavasta todellisuudesta ratkaisua maailman arvoitukselle, vastausta tietämisen kysymykseen. Ja toisaalta ne merkilliset keksinnöt, kuten ruudin, kompassin, kirjapainotaidon keksiminen, jotka silloin olivat aivan äskeisiä saavutuksia, sekä ne merkilliset löytöretket, jotka olivat niin suuresti laajentaneet ihmisten tietoa tunnetusta maailmasta, kaikki nämä, tosin satunnaiset, tapaukset herättivät Baconissa sen käsityksen ja, miks'emme voisi sanoa, aatteen, että nimittäin ei ainoastaan koko näkyväinen maailma, vaan myöskin tieto sen lakiperäisistä ilmiöistä ja siinä piilevistä voimista on juuri tätä tietä saavutettavissa, s.o. keksintöjen, löytöretkien ja yleensä havaintojen, kokeilujen, tutkimusten kautta. Ja että se ajatus merkitsi koko entisen tieteellisen metodin ja filosofian perinpohjaista uudistamista, sen käsitti Bacon ja se innosti hänen korkealle pyrkivää mieltänsä. Mutta hän ymmärsi tai aavisti sen lisäksi, että tässä oli kysymys, paitsi uuden filosofisen suunnan perustamisesta, kahlehdittujen jättiläisten vapauttamisesta, uusien ennen aavistamattomien voimien esillemanaamisesta. Ja tämä hänessä yhä selventyvä ja varmeneva tietoisuus se näyttää Baconin mahtavuuteen ja valtaan palavaa mieltä enimmäin jännittäneen.

Näin vähitellen selvisi Baconille hänen suuriarvoinen elämäntehtävänsä. Hajanaisista, yksittäisistä havainnoista ja niitten synnyttämistä mielteistä muodostui systemaattinen kokonaisuus, suunnitelma filosofian ja tieteitten uudistamista varten. Vanhan spekulatiivisen (järkeilevän) filosofian tilalle, joka saavutti huippukohtansa keskiaikaisessa skolastikassa, oli astuva havaintoperäinen, kokeileva filosofia (empirismi). Siis tämä mies, lordi Bacon, joka oli sanan kaikissa merkityksissä ylimys, ryhtyi "demokratiseeraamaan" aikakautensa ylimysmielistä filosofiaa, vaatien sitä laskeutumaan metafysisistä korkeuksistaan jokapäiväiseen todellisuuteen!

Edellisen ajan ja oman aikansa maantieteellisissä ja luonnontieteellisissä saavutuksissa Bacon näki, paitsi niitten käytännöllistä tilapäismerkitystä, samalla sen, että ne olivatkin vain hajanaisia ja sattumalta keksittyjä saaria suuren tuntemattoman äärettömässä valtameressä. Ja hän itse ryhtyi laatimaan perinpohjaista suunnitelmaa tämän valtameren tutkimista varten, sillä hän käsitti, että saavuttaakseen jotakin suurempaa ja jouduttaakseen tutkimusta oli välttämätöntä, ei ainoastaan uuden tieteellisen menettelytavan soveltaminen, vaan että sen lisäksi tarvittiin mahdollisimmalla tarkkuudella luotu systeemi. Siinä tarkoituksessa Bacon kirjotti kirjansa "Novum Organum" (v. 1620), jossa hän kehittää filosofiansa induktiivisen systeemin. Kuno Fischer puhuessaan kysymyksessä olevan aikakauden merkillisistä luonnontieteellisistä keksinnöistä ja löydöistä lausuu Baconia tarkottaen: "Siispä sen, joka tahtoo tehdä filosofian ajanmukaiseksi, täytyy muuttaa löytöjen ja keksintöjen henki filosofiseksi, taikka filosofian henki keksinnölliseksi." Nämä sanat melkein riittäisivät määritelmäksi Baconin merkityksestä niille, jotka ovat hänen omiin teoksiinsa jossain määrin tutustuneet. Ja Bacon itse sanoo, tarkotustaan selittäen, mainitussa pääteoksessaan: "On vahinko ihmiskunnalle, että älyllisen (intellektuaalisen) maailman rajat ovat pysyneet vanhoillaan, vaikka aineellista maailmaa, maita, meriä ja avaruutta on niin paljon laajennettu ja valaistu."

Bacon otti suorittaakseen tämän tehtävän, todellakin vaikean ja samalla suurenmoisen tehtävän. Sen sijasta että abstraktinen ajattelu oli ollut tähän asti lähtökohtana, oli lähtökohdaksi otettava aistillinen todellisuus. Ja sitä varten oli ensinnäkin kerättävä ja pantava järjestykseen kaikki jo saavutetut tiedot ja kokemukset. Logiikka oli tehtävä tieteeksi, jonka avulla näitä tietoja punnitaan ja tarkistetaan ja jonka avulla niistä uusista havainnoista ja kokemuksista vedetään uusia johtopäätöksiä ja siten päästään tunkeutumaan yhä syvemmälle maailman tietämiseen. Eikä ainoastaan tietämiseen, mutta myöskin saavutetun tiedon käyttämiseen tarkoituksessa lisätä ihmiskunnan terveyttä, siveellisyyttä, kauneutta ja voimaa. Siis sama aate, mikä oli elähyttänyt vanhan

ajan suurinta luonnontutkija-filosofia, se sama aate epäilemättä innostutti uuden ajan ensimmäistä "uudenaikaista" filosofia, Francis Baconia.

Teoksessaan "Tieteitten arvosta ja laajenemisesta" (v. 1623) Bacon täydentää ja selittää induktivista systeemiänsä pannen painoa havaintoperäisen metodin monipuoliseen vaikutukseen inhimillisten tietojen lisäämiseksi ja järjestämiseksi.

Ja varsinaisen päätyönsä ohella ja yhteydessä hän piirteli kuvia elämästä ja ihmisluonteesta terävä-älyisen psykologin ja kokeneen maailmanmiehen taidolla. Nämä pienoispiirroksot, jotka tunnetaan nimellä "Essays" ja jotka ovat useammassa kuin sadassa painoksessa levinneet englanninkielisessä maailmassa, epäilemättä ansaitsevat tulla meilläkin tunnetuiksi.

Tosin Baconin ansiot näyttävät sängen mitättömiltä, jos hänen systeemiänsä vertaamme esim. Spencerin taikka Comten systeemeihin. Samoin, jos yksipuolisesti kysymme, mitä hän itse sai aikaan tieteellisen luonnontutkimuksen alalla. Mutta häntä onkin punnittava hänen oman aikansa vaa'alla. On huomattava, että se, mitä nyt saatetaan opettaa meidän koulujemme alaluokilla, oli osiksi tai kokonaankin tuntematonta Baconin aikalaisille. Mutta juuri siihen perustuu Baconin merkitys, että se, minkä myöhempien aikojen tutkimus on voittanut ja saavuttanut, on Baconin vetämien rajojen sisäpuolella ja hänen viitottamallansa suunnalla, joten Baconilla filosofina on aina pysyvä arvo, pysyvämpi vielä kuin esim. Voltairella valistuksen filosofina. Mutta vaikka onkin totta, että Voltairin kirjalliset tuotteet, erittäinkin hänen novellinsa eivät tunnu meidän aikamme lukijasta kovinkaan hämmästyttäviltä, niin olivat ne enemmänkin kuin riittäviä siihen tarkotukseen, mihin Voltaire niitä käytti. Samaa, ja vielä paremmalla syyllä, on sanottava Baconin kirjoituksista, mikäli on kysymys niiden merkityksestä uudemman filosofian ja luonnontieteitten kehitykselle.

Suomentaja.

TOTUUDESTA

Mikä on totuus, sanoi Pilatus ivaten eikä jäänyt odottamaan vastausta. Häilyväisyys ja epämääräisyys mielipiteisiinsä nähden todellakin saattaa tuntua muutamista huvittavalta, sellaisista nimittäin, jotka pitävät uskoa kahleena vapaudelleen, haittana, joka rajoittaa vapaata tahtomista sekä ajatuksen että toiminnan alalla. Ja vaikka sellaisten ajattelijoiden¹ lahkot jo lienevätkin sukupuuttoon hävinneet, on silti vieläkin joitakin selitteleviä älyniekkoja, jotka ovat samaa maata, vaikk'ei heidän suonissaan virtaakaan niin vahva veri kuin heidän muinaisten hengenheimolaistensa. Mutta se, mikä tekee valheet niin yleisesti suosituiksi, ei ole yksinomaan se vaikeus ja ne ponnistukset, mitkä kohtaavat totuudenetsijää, eikä liioin se valtava vaikutus, minkä totuus tekee löytäjäänsä, vaan perustuu valheen suosiminen ihmisen synnynnäiseen valheenrakkauteen. Eräs myöhemmistä kreikkalaisista koulukunnista tutki tätä kysymystä ja koetti selittää, mistä johtuu, että ihmiset valhetta rakastavat, silloinkin kun he eivät tee sitä huvikseen, kuten runoilijat, eivätkä hyödykseen, kuten kauppaniehet, vaan valheen itsensä vuoksi. Tuikahtelevien kynttilöiden valossa tämän maailman naamarit ja ilveet ja riemujuhlat näyttävät upeammilta ja viehkeämmiltä kuin ilko alastoman totuuden valaistuksessa. Totuus voisi ehkä kohota helmen hintaan, joka on paraimmillaan päivännäöllä, mutta se ei saavuta koskaan hohtokiven tai timantin arvoa, joka näyttää upeimmalta vaihtelevassa valaistuksessa. Niinpä valheseos aina lisää huvittavaisuutta. Voiko kukaan epäillä sitä, että jos ihmisten mielistä otettaisiin pois turhamaiset mielipiteet, imartelevat toiveet, väärät arvioimiset, mielikuvat ja – halut y.m.s., niin tyhjenisivät lukuisten ihmisten mielet ja luhistuisivat kokoon tai täytyisivät alakuloisuudella, hervottomuudella ja tyytymättömyydellä. Eräs kirkkoisä nimitti runoutta "paholaisen viiniksi", että se täyttää mielikuvituksen, olematta kuitenkaan muuta kuin valheen varjo. Mutta se, mikä vahingoittaa, ei olekaan sellainen vale, mikä kulkee mielen läpi, vaan se, mikä uppoo ja juurtuu siihen. Mutta vaikka asia onkin sellaiseksi vääristynyt ihmisten turmeltuneen oikeuskäsityksen ja alhaisten pyyteiden kautta, niin totuus, joka arvostelee ainoastaan itseään, opettaa, että ihmislunnon korkeimman hyvän muodostaa: totuuden etsintä, joka on sen kosintaa, ja totuuden tieto, joka on sen läsnäoloa, sekä totuuden usko, joka on sen nauttimista. Tuo runoilija,² joka kaunisti epikurolaisen koulukunnan, on lausunut seuraavat erinomaiset sanat: "Hauska on seisoa rannalla ja katsella aalloilla hoippuvia aluksia; hauska on linnan ikkunasta katsella alhaalla laaksossa riehuvata taistelua ja seurata sen vaiheita; mutta mitään huvia ei voi verrata siihen, mitä tuntee se, joka seisoo totuuden taistelutantereella (kukkulalla, jonka käskijäksi ei pysty kenkään ja jonka ilma on aina autereista ja ihanaa) ja näkee kaikki erehdykset, harhailut, usvat ja myrskyt alhaalla laaksossa", aina niin ymmärtäen, että tässä asemassa oleva ihminen tuntee sääliä eikä ylpeyttä tai pöyhkeyttä. Varmasti taivas on toteutettu maan päällä silloin, kun ihmisen mielen täyttää hyväntahtoisuus toisia ihmisiä kohtaan, ja kun se etsii lepoa kaitselemuksesta ja nojautuu totuuteen.

Mutta siirtyäksemme filosofisesta totuudesta jokapäiväisen elämän alalla esiintyvään totuuteen, niin nekin, jotka eivät sitä käytännössä noudata, tunnustavat, että suora ja selvä menettely on ihmislunnon kunnia, ja että valheseos on niinkuin kullaan tai hopean sekottaminen toisilla metalleilla, jotka kyllä tekevät nämä metallit mukavammiksi käyttää rahana, mutta väärentävät ne. Sillä sellainen kiero peli muistuttaa käärmettä, joka ryömi vatsallaan. Ei ole mitään pahetta, joka siinä määrin peittäisi ihmisen häpeällä kuin vilpillisyys ja petollisuus. Niinpä Montaigne sanoi sattuvasti tiedustellessaan, miksi sana valhe on niin häpeällinen ja niin ankara, kun se lausutaan syytöksenä. Hän sanoi: "Sanoa, että joku valehtelee, on tarkoin punnittuna samaa kuin sanoa, että hän on pelkäämätön

¹ Bacon tarkoittaa tässä n.s. skeptikkojen eli pyrrhomistien koulukuntaa. Pyrrho eli Aleksanteri Suuren aikana. Hän epäili kaikkea, kuten nimi skeptiko osottaa. Uuden akatemian filosofit niinkään olivat skeptikkoja. Heidän asettamansa on kysymys: "mitä varmuutta on olemassa siitä, ovatko meidän tietomme tosia?" ja "mitä on totuus?"

² Lucretius, roomalainen runoilija ja epikurolainen filosofi.

Jumalan edessä, mutta raukka ihmisten edessä, sillä valhe asettuu Jumalaa vastustamaan, mutta kauhistuen pakenee ihmistä." Valheen kavaluutta ja luottamuksen pettämistä ei voi ankarammin tuomita kuin sanomalla, että viimeinen tuomio ihmiskuntaa kohtaisi juuri niiden vuoksi, sillä onhan ennustettu, että "kun Kristus tulee, niin hän ei löydä uskollisuutta maan päältä".

KUOLEMASTA ³

Ihmiset pelkäävät kuolemaa niinkuin lapset pimeätä Ja samoinkuin kaikellaiset tarut lisäävät pelkoa lapsissa, niin sama on ihmisten laita mitä kuolemaan tulee. Epäilemättä se käsitys, että kuolema on synnin palkka ja uuteen elämään avautuva ovi, on pyhä ja hurskas; mutta heikkoa on pelätä kuolemaa, joka ei kuitenkaan ole muuta kuin luonnolle suoritettava vero. Kuitenkin uskonnollisissa mietelmissä usein tapaa turhamaisuutta ja taikauskkoa. Muutamissa hengellisissä kirjoissa, joissa puhutaan lihan ja himojen kuolettamisesta, on paikkoja, joissa kuoleman kauhuja terotetaan ihmisten mieliin asettamalla ne niiden kauheiden tuskien rinnalle, joita tuottaa jo yhden ainoan jäsenen kiduttaminen, mikä kuitenkaan ei ole mitään verrattuna kuoleman tuskiin, joista koko ruumiin täytyy olla osallisena. Vaikka tosiasia on, että kuolema useinkin käy helpommin kuin jonkun jäsenen kiduttaminen, sillä ruumiin oleelliset osat eivät ole tunteellisimpia. Ja hän, joka puhui vain filosofina ja luonnollisena ihmisenä, sanoi sattuvasti lausuessaan seuraavat sanat: "Pompa mortis magis terret quam mors ipsa – Kuolinvuoteen valmistukset ovat kauheampia kuin itse kuolema." Valitukset ja kouristukset ja kelmeät kasvot ja itkevät ystävät ja mustat harsot saattavat kuoleman näyttämään kamalalta. Huomattava on se seikka, että ihmisen sielussa ei ole yhtään intohimoa, joka ei olisi voimassa kuoleman pelon veroinen ja voittaisi sitä. Senpä vuoksi kuolema ei olekaan sellainen kaamea vihollinen, kun ihmisellä on niin monta apulaista ympärillään, jotka taistelevat hänen puolestaan. Kosto riemuitsee kuoleman ääressä; kunnia haluaa sitä; toivottomuus pakenee sen suojaan; ja pelko kuni airut ilmottaa sen tuloa. Sanotaan, että kun keisari Otto oli surmannut itsensä, niin sääli, joka on hellin kaikista tunteista, saattoi monet tekemään itsemurhan sulasta rakkaudesta hallitsijaansa kohtaan. Ja niinkuin Seneca sanoo: "Ajatelkaa, miten moneen kertaan ihminen saa tehdä samat temput; niin että ihminen saattaa toivoa kuolemaa, ei ainoastaan senvuoksi, että hän on joko rohkea tai perinpohjin onneton, vaan myöskin senvuoksi, että hän on elänyt kylliksensä, kyllästynyt elämiseen." Ihminen haluaa kuolla, vaikka hän ei olekaan erittäin urhoollinen eikä kovin kurja, ainoastaan siitä syystä, että häntä väsyttää ja kyllästyttää tehdä aina sama uudestaan. Eikä ole vähemmän huomaamisen arvoinen se seikka, että muutamissa ihmisissä kuoleman lähestyminen vaikuttaa hyvin vähäpätöisen muutoksen. He näyttävät olevan entisensä kaltaisia viime hengenvetoon asti. Augustus Caesar kuoli sanottuaan vaimolleen: "Livia, muista meidän liittoamme. Jää hyvästi ja voi hyvin." Tiberius kuoli teeskennellen, niinkuin Tacitus hänestä sanoi: "Tiberiuksen voima ja tarmo oli kadonnut, mutta ei hänen petollisuutensa." Vespasianus kuoli kujeillen. Jakkaralla istuen hän sanoi: "Minusta on nähtävästi tullut Jumala." Keisari Gallus sanoi kuollessaan: "Jos se on eduksi Rooman kansalle, niin iske." Kurottaen kaulaansa, Septimus Severus sanoi kuolinhetkellään: "Jollei minulla enää ole mitään tekemistä, niin antaa mennä." Ja samallaisia lausuntoja voisi luetella vaikka miten paljo. Varma on, että stoalaiset⁴ kiinnittivät kuolemaan liian suurta huomiota ja suurenmoisilla valmistuksillaan saattoivat sen näyttämään mahdollisimman pelottavalta. Paremminkin sanoi Juvenalis, joka kehotti "rukoilemaan lujaa tahtoa, kuoleman pelosta vapaata, joka lukee elämänsä päätykohdan luonnon parhaiden antimien joukkoon." Yhtä luonnollinen on kuolema kuin syntyminenkin; ja pienelle lapselle toinen on yhtä tuskallinen kuin toinenkin. Se, joka kuolee vakavasti pyrkiessään johonkin päämäärään, on niinkuin ihminen, joka haavottuu taistelun tuoksinassa ja tuskin tuntee mitään. Ja senpä tähden sellainen ihminen, jonka mielen täyttävät hyvät ja kauniit harrastukset, välttää kuoleman kauhut. Mutta onnellisin kaikista on se ihminen, joka voi Simeonin lailla laulaa: "Nyt sinä, Herra, lasket palvelijasi rauhaan menemään." Kuolema on suloinen vapahtaja, silloin kun ihminen on

³ Tämä mietelmä on osiksi lainattu Senecan kirjoituksista nim. hänen kirjeistään Luciliukselle.

⁴ Filosofinen oppilahko eli koulukunta, jonka perusti kyproslainen Zeno Atenassa. Hänen oppiensa perusajatuksena oli hyveellisyyteen pyrkimisen velvollisuus kaikilla elämän aloilla. Hänen mukaansa henkiset nautinnot ovat asetettavat ruumiillisten yläpuolelle ja hänen oppilaansa eivät välittäneet terveydestä tai sairaudesta, rikkauksista tai köyhyydestä, kärsimyksistä tai nautinnoista.

saavuttanut arvokkaan päämäärän, kun hänen toiveensa ovat toteutuneet. Kuolema on sitäpaitsi hyvä siihen katsoen, että se avaa portin hyvälle maineelle ja tukahuttaa kateuden. Vihattua ja kadehdittua ihmistäkin usein kuoltuaan rakastetaan.

KOSTOSTA

Kosto on kesyttämätöntä oikeutta, jos niin sanoisimme, jota lain on kitkettävä pois sitä mukaa kuin se pääsee rehoittamaan ihmisluonnossa. Sillä mitä tulee ensimmäiseen vääryyteen, on se loukkaus lakia vastaan, mutta tuon pahan kostaminen merkitsee itse lain syrjäyttämistä. Ryhtyessään koston ihminen varmasti on vihollisensa tasalla, mutta antaessaan vihansa lauhtua hän on vihollisensa yläpuolella, sillä anteeksiantaminen on ruhtinaallista. Jo Salomo lienee varmasti sanonut, että "ihmiselle on kunniaksi antaa loukkaukset anteeksi". Se, mikä on sivuutettu, on mennyttä eikä koskaan palaa, ja viisailla ihmisillä on kylliksi tekemistä olevissa ja tulevissa asioissa; niin että ne ihmiset, jotka ahertavat menneissä asioissa, tekevät pilkkaa itsestään. Ei kukaan tee pahaan pahan itsensä vuoksi, vaan ostaakseen sillä itselleen hyötyä, tai huvia, tai kunniaa tai muuta sellaista; niin että mitä ansaitsee minun olla vihanen ihmiselle, joka rakastaa itseänsä enemmän kuin minua? Ja jos joku tekee pahaan pelkästä ilkeydestä, niin tapahtuu se senvuoksi, että hän on niinkuin ohdake tai orapihlaja, joka pistelee ja naarmii, sillä se ei voi toisin tehdä. Siedettävien laji koston on se, mikä koskee sellaista vääryyttä, mitä ei voi laillisesti rangaista. Mutta sellaisessa tapauksessa on tarkoin pidettävä silmällä, että se kostonmuoto, jota käytetään, on sellainen, että laki ei pysty siihen, sillä muuten meidän vihollisemme on yhä vielä paremmalla puolella, ja meillä tulee olemaan vastassamme kaksi yhden sijasta. Muutamat haluavat kostaessaan, että se, jolle kostetaan, tietäisi, mistä päin se tulee. Niin tekevät jalomieliset ihmiset. Ja koston seuraava tyydytys ei johdu niin paljo siitä loukkauksesta, mikä aiheutetaan viholliselle, kuin siitä, että saatetaan hänet katumaan tekojaan. Mutta katalat ja juonikkaat pelkurit ovat niinkuin pimeässä singahtelevat nuolet. Cosmuksella, Firenzen ruhtinaalla, oli tapana sanoa petollisista ja välinpitämättömistä ystäväistä, ikäänkuin jos siltä taholta tuleva paha olisi anteeksiantamatonta: "Meille sanotaan sanassa, että meidän on annettava anteeksi vihollisillemme, mutta siellä ei missään sanota, että meidän tulee antaa anteeksi ystävillemme." Mutta kauniimpi on Jobin lausuma ajatus: "Onko meidän", hän sanoi, "otettava vastaan hyvä Jumalan kädestä, ilman että me tyytyväisellä mielellä otamme vastaan myöskin pahan." Ja sama on totta osiksi myöskin mitä tulee ystäviin. – Varmaa on, että mies, joka miettii koston, pitää tuoreina omat haavansa, jotka muuten paranisivat ja arpeutuisivat.

VASTOINKÄYMISSÄ

Filosofi Seneca tapasi sanoa stoalaiseen tapaan: "Toivottavia ovat ne hyvät asiat, jotka kuuluvat menestykseen, mutta ihailtavia ovat ne hyvät asiat, joita vastoinkäymiset tuovat mukanaan" ("Bona rerum secundarum optabilia, adversarum mirabilia.") Jos ihmeet ovat yliluonnollisia, niin niitä esiintyy enimmänsä vastoinkäymisissä. Vielä merkillisempi ja kuvaavampi on saman filosofin toinen lausunto, joka on melkein liian korkea pakanan ajatukseksi: "Suurenmoista on omata itsessään samalla kertaa ihmisen heikkous ja Jumalan lujus." Tämä tosin olisi paremmin soveltunut runouteen, missä mahdottoman voimakkaat kuvaukset ovat tavallisempia; ja todella runoilijat ovatkin sitä aihetta paljo käsitelleet. Samaa juurta on aihe tuossa vanhassa ja merkillisessä tarinassa, jota ovat esittäneet useammat vanhan ajan runoilijat ja joka ei näytä olevan vailla salaperäistä viisautta, kun siinä kerrotaan, miten jumalainen Hercules, mennessään vapauttamaan kahleistaan vuoreen sidottua Prometheusta (joka on ihmisluonnon edustaja), purjehti halki aavan valtameren savesta tehdyllä astialla, jotta ihmiset – kuten runoilijat hienosti sanovat – lohduttaisivat ja vahvistaisivat mieltään eivätkä vallan tuhottomasti pelkäisi ja kuvittelisi oman olemuksensa ahtautta ja heikkoutta. Mutta vakavasti puhuen, menestyksen hyve on kohtuullisuus ja vastoinkäymisen hyve urhoollisuus, joka siveellisessä suhteessa on edellistä korkeampi. Menestys on Vanhan Testamentin siunaus, vastoinkäyminen on Uuden Testamentin siunaus, joka viimeksimainittu sisältää suuremman siunauksen ja Jumalan hyvyyden osoituksen. Ja yksin Vanhassa Testamentissakin, jos kuuntelette Davidin harppua, saatte kuulla yhtä monta suruvirttä kuin ylistyslauluakin. Menestyksellä on omat pelkonsa ja hankaluutensa; ja vastoinkäymisissä puolestaan on huvia ja lohdutusta. Koruompeluksissa me näemme, miten paljo hauskemmalta helakat värit näyttävät synkällä ja vakavan juhlallisella pohjalla kuin tummat ja synkät värit vaalealla pohjalla. Ja sitä voi käyttää vertauskohtana päätellessään sydämen iloja silmien iloisuudesta. Hyve on ihanan hajunesteen kaltainen, joka tuoksuu suloisimmin silloin, kun sitä poltetaan tai puserretaan: Sillä onni ja menestys paraiten nostattaa esille paheet, mutta vastoinkäyminen sitävastoin löytää hyveet.

TEESKENTELYSTÄ JA ULKOKULTAISUUDESTA

Ulkokultaisuuteen turvautuvat raukkamaiset ihmiset, jotka arkailleen toimivat, sillä siltä, joka tietää, milloin totuus on sanottava ja joka sen lausuu julki, vaaditaan terävää järkeä ja rohkeata mieltä. Senvuoksi heikoimmat poliitikot tavallisesti ovat suurimpia teeskentelijöitä.

Tacitus sanoi: "Livia osasi nerokkaasti tehdä erotuksen miehensä taitavuuden ja poikansa teeskentelytaidon välillä ja käyttää niitä molempia kummallekin sopivalla tavalla, antaen taitoa vaativia toimia Augustuksen suoritettavaksi ja Tiberiukselle sellaisia, joihin vaadittiin etupäässä teeskentelyä ja salakähmäisyyttä." Niinpä Mucianus, yllyttäessään Vespasianusta kapinaan keisari Vitelliusta vastaan, sanoo: "Meitä ei tule kohtaamaan Augustuksen läpitunkeva arvostelukyky eikä liioin Tiberiuksen äärimmäinen varovaisuus ja tarkka salaperäisyys." On näet tehtävä tarkka erotus taitavuuden ja kyvykkäisyyden sekä teeskentelyn ja salaperäisyyden välillä; ne ovat kokonaan eri asioita. Sillä jos jollakulla on sellainen läpitunkeva arvostelukyky, että hän voi ilman muuta päättää, mitkä asiat on jätettävä peittämättä, ja mitkä salattava ja peitettävä, ja mitkä näytettävä puolittain, ja kenelle ja milloin (joka todella on tärkeä kyky sekä valtion että yksityisen elämän aloilla, niinkuin Tacitus sanoi), niin sellaiselle ihmiselle teeskentely ja salaperäisyys on haitaksi ja vahingoksi. Mutta jos ihmiseltä puuttuu sellainen arvostelukyky, silloin hänen yleensä ei auta muu kuin olla salaperäinen ja teeskennellä, sillä sellaisen henkilön, jolla ei ole käytettävänä useammanlaisia menettelytapoja, on paras valita varmin ja varovaisin keino, niinkuin sen, joka ei näe hyvin, on parasta kulkea hiljaa. Totta on, että kaikkina aikoina kyvykkäimmät miehet ovat olleet avomielisiä ja vilpittömiä toimissaan, varmoja ja luotettavia; mutta hepä ovatkin niinkuin hyvin opetetut hevoset, jotka arvaavat tarkoin määrätä, milloin on pysähdyttävä, milloin käännäyttävä. Ja jos he joskus tulivat siihen johtopäätökseen, että ulkokultaisuus on välttämätöntä heidän asialleen, ja jos he sellaisessa tapauksessa sitä käyttivät, ei se tullut yleisemmin tunnetuksi, senvuoksi että heidän maineensa avonaisen ja suoran pelin miehinä oli niin syvästi juurtunut ihmisten mieliin, tehden heidät milt'ei näkymättömiksi.

Voisimme jakaa kolmeen osaan tämän itsensä piilottamisen ja verhoamisen. Ensimmäiseen luokkaan kuuluisivat: varovaisuus, varaaminen ja salaperäisyys, kun ihminen ei anna toisille tilaisuutta tehdä itsestään huomioita tai ottaa selkoa siitä, mikä hän on. Toiseen luokkaan kuuluu ulkokultaisuus, teeskentelyn kielteinen muoto, kun ihminen peittää kaikki merkit ja todistuskappaleet, joista voitaisiin päättää, mikä hän on miehiään, kuka hän todellisuudessa on, kun hän tahtoo uskotella, että hän ei ole sitä, mikä hän on. Ja kolmanteen luokkaan lukisimme sellaisen teeskentelyn, jonka tarkoituksena on uskottaa ja vakuuttaa ihmisille, että joku on se, mikä hän todellisuudessa ei ole.

Mitä tulee ensinmainittuun, salaamiseen nimittäin, on se rippi-isän hyve; ja varmaa on, että salaava mies saa kuulla monta tunnustusta, sillä kukapa tahtoisi mitään ilmaista juorulle ja lörpöttelijälle. Mutta jos jotakuta pidetään salaperäisenä, on se jo viittaus hänen ilmitulemiseensa, samoinkuin tiiviimpi ilma imeytyy ohuempaan; ja niinkuin ripissä salaisuuden paljastamista ei tehdä maailmallisessa tarkoituksessa, vaan sydämen keventämiseksi, niin pääsevät salaisuudenpitävät miehet monen sellaisen asian perille. Ihmiset näet mieluummin tyhjentävät mielensä kuin ammentavat sinne asioita. Lyhyesti sanottuna, mysteeriot saavat kiittää olemassaolostaan juuri salaperäisyyttä. Sitäpaitsi, totta puhuen, alastomuus on rumaa sekä henkisessä että ruumiillisessa suhteessa; ja ihmisten tapojen ja toimien arvokkuutta on omansa lisäämään se, että he eivät ole kokonaan avonaisia. Niinkuin esim. suunpieksäjät ja joutilaat ihmiset ovat yleensä turhamielisiä ja jonninjoutavia, sillä se, joka juttelee, mitä tietää, hän myöskin juttelee sellaista, mitä hän ei tiedä. Senvuoksi huomattakoon, että salaperäisyys on sekä viisasta että siveellistä. Ja tähän katsoen on suotava, että ihmisen kasvot jättävät kielelle puheenvuoron, sillä suurta heikkoutta ja itsensä pettämistä on tulla paljastetuksi

kasvonilmeittensä kautta, niistä kun näet useinkin päätetään enemmän ja niihin pannaan enemmän painoa kuin sanoihin.

Mitä taas tulee toiseen kohtaan, nim. ulkokultaisuuteen, niin se useinkin suorastaan johtuu salaperäisyyden noudattamisesta asioiden omasta pakosta; niin että sen, joka mieli säilyttää salaisuuksia, täytyy olla jossakin määrin ulkokullattu; sillä ihmiset ovat liian juonikkaita salliakseen jonkun olla täydellisesti tasapainossa, horjumatta puolelle tai toiselle. He ahdistelevat ihmistä kysymyksillään ja vetävät ja kiskovat häntä siinä määrässä, että hänen on taivuttava puoleen tai toiseen, jollei mieli turvautua naurettavaan vaitioloon; tai jollei hän sitä tee, teeskentele nimittäin, niin he saavat selville hänen vaikenemisensa kautta yhtä paljon kuin jos hän puhuisi. Mitä tulee kaksimielisyyksiin tahi arvoituksellisiin sanamuotoihin, ei niilläkään pitkälle pääse, joten siis kukaan ei voi suojella salaisuuksia harjottamatta jossakin määrin ulkokultaisuutta, mikä on ikäänkuin salaisuuden peite eli verho.

Mutta mitä tulee kolmanteen luokkaan, johon luimme teeskentelyn ja väärät esitykset, niin minä pidän sitä enemmän rikollisena kuin taitavuutena, paitsi milloin se esiintyy suurenmoisisissa ja erittäin harvinaisissa asioissa; ja senvuoksi yleinen teeskentelemisen tapa on pahe; joka johtuu joko luontaisesta valheellisuudesta tai pelokkuudesta tahi suurista luontenvioista, jotka saattavat ihmisen harjottamaan teeskentelyä, muissakin paitsi sellaisissa asioissa, joissa naamarin käyttäminen on välttämätöntä.

Ulkokultaisuuden ja teeskentelemisen kautta voidaan saavuttaa kolmenlaisia etuja: Ensiksi, nukutetaan vastustajat ja yllätetään, sillä se, joka ilmaisee aikomuksensa, hätyyttää vastaansa kaikki ne, jotka niitä vastustavat. Toiseksi saavutetaan sen kautta kunnollisen peräytymisen mahdollisuus, sillä jos ihminen julkisesti julistaa ryhtyvänsä johonkin asiaan, täytyy hänen se viedä läpi, jollei halua luopion nimeä. Ja kolmanneksi, paremmin saadakse selville toisen aivoitukset ja mielipiteet, sillä sille, joka avaa itsensä, ihmiset eivät mielellään tee samallaista vastapalvelusta, vaan useimmiten antavat hänen puhua suunsa puhtaaksi, itse käyttäen ajatuksen vapautta sananvapauden asemasta. Siksipä onkin erinomaisen satuttava se espanjalainen sananlasku, joka sanoo: "Puhu valetta, jos tahdot tietää totuuden", ikäänkuin se, joka osaa oikein teeskennellä, ei koskaan voisi paljastua.

Mutta on niinkään kolme haittaa, mitkä johtuvat ulkokultaisuudesta ja teeskentelystä, ollen tasapainona äskenmainituille eduille. Ensiksikin, ne yleensä kantavat pelkuruuden leimaa, joka on omansa hankaloittamaan kysymyksessä olevan henkilön toimia ja tarkoituksia. Toiseksi, se siinä määrin hämmentää ja sekottaa monien käsitystä, että sellaisetkin, jotka muuten olisivat ryhtyneet yhteistoimintaan kysymyksessä olevan henkilön kanssa, luopuvat hänestä ja hän saa useinkin yhä yksin kulkea teitään päämääriänsä kohti. Kolmanneksi – mikä on kaikkein tärkeintä – se riistää ihmiseltä toiminnan oleellisimman välikappaleen, luottamuksen ja uskon. Ohjesäännöksi kelpaa: avonaisuus julkisissa toimissa ja mielipiteissä; salaperäisyys elämäntavoissa; ulkokultaisuutta, milloin sellainen on paikallaan; sekä taito osata teeskennellä, milloin muita keinoja ei voi käyttää.

VANHEMMISTA JA LAPSISTA

Vanhemman ilot samoinkuin surut ja pelotkin ovat salaisia; he eivät saata ilmaista toista, samalla mainitsematta toistakin. Lapset sulostuttavat työn, mutta ne tekevät myöskin onnettomuuden katkerammaksi; ne lisäävät elämän huolia, mutta samalla tekevät kuoleman muistelemisen siedettävämmäksi. Huolenpito lajinsa jatkumisesta on ominainen eläimille; mutta muistot, kunnia ja jalot työt ovat sopivia ihmisille. Mutta varma on, että jaloimmat ihmistöistä ovat lapsettomain miesten tekemiä, jotka ovat pyrkineet tulkitsemaan sisimpiä toiveitaan ja mielikuviaan siinä, missä he ruumiillisesti eivät ole onnistuneet, niin että oikeastaan ne, joilla ei ole jälkeläisiä, pitävät tulevista sukupolvista parempaa huolta kuin ne, joilla niitä on. Ne, jotka ovat itse kohottaneet ja rakentaneet sukunsa arvon, tavallisesti hemmottelevat lapsiansa, katsellen heitä ei ainoastaan sukunsa, vaan myöskin työnsä jatkajina, siis sekä lapsinaan että luotuinaan.

Erilaisuus vanhempain tunteissa lapsiaan kohtaan on useinkin epäoikeata ja joskus kokonaan arvotonta, semminkin äidissä; niinkuin Salomo sanoo: "Viisas poika ilahuttaa isänsä sydämen, mutta kevytmielinen poika tuottaa äidillensä häpeätä." Niinpä saa nähdä esim. sellaisissa taloissa, joissa on iso liuta lapsia, miten yksi tai pari vanhinta on kunnollisia ihmisiä, mutta nuoremmat sen sijaan hillittömiä elostelijoita ja kokonaan saamattomia, mutta muutamat keskimmaisistä, jotka on ikäänkuin unohdettu vallan, useinkin siitä huolimatta osottautuvat parhaiksi. Kitsaus vanhempain puolelta varojen myöntämisessä lasten käytettäväksi on ikävä erehdys, joka on omansa tekemään heistä kehoja, totuttamaan heitä petoksiin, seurustelemaan huonojen toverien kanssa sekä saattaa heidät ahmimaan ylen määrin, silloin kun he saavat suuremmat varat käsiinsä. Siksi onkin viisaampaa kohdistaa valtansa ja huolenpitonsa kärki lapsiinsa enemmän kuin kukkaroonsa. Ihmisillä on muuan typerä tapa (sekä vanhemmilla, opettajilla että palvelijoilla), se nimittäin, että he herättävät ja kasvattavat kilpailun henkeä veljesten välillä lapsuudenaikana, josta usein sukeutuu epäsopua ja eripuraisuuksia, mitkä monasti päättyvät vakaviin rettelöihin perheen keskuudessa⁵. Italialaisten keskuudessa ei tehdä vallan suurta erotusta omien lasten, veljen ja sisaren lasten tai muiden läheisimpien sukulaisten välillä; heidät kaikki luetaan samaan pesuuteen, vaikka eivät olekaan samojen vanhempain lihaa ja luuta; ja totta puhuen asianlaita luonnossa on silminnähtävästi sama, ja usein tapaa henkilöitä, jotka ulkomuodoltaan muistuttavat setäänsä, enoansa tai jotakuta muuta sukulaista enemmän kuin omia vanhempiaan. Parasta on vanhempain hyvissä ajoissa valita ne toimialat ja urat, joille he lapsiaan aikovat, sillä ei ole paikallaan olla liian joustava tässä suhteessa ja jättää lasten itsensä päätettäväksi, mille alalle heillä on paraiten taipumusta. Totta kylläkin on se, että jos lapsella on tavattomat lahjat ja taipumukset johonkin, niin on paras olla sekaantumatta hänen valintaansa. Mutta ylipäänsä kelpaa seuraava sääntö ohjeeksi tässä suhteessa: "Valitse se elämänala, mikä on kaikista edullisin, tottumus kyllä pian tekee sen miellyttäväksi ja siedettäväksi."

⁵ Tässä huomautuksessa on paljo perää. Lapsia tulisi opettaa tekemään sitä, mikä on oikein sen itsensä vuoksi ja senvuoksi, että se on heidän velvollisuutensa, ja että heitä ei johdettaisi siihen itsekkääseen tyydytykseen, minkä tuottaa tieto siitä, että on saavuttanut palkinnon, joka on jäänyt saamatta hänen tovereiltaan, ja pitämään itseään tovereitaan parempana. Maailmalle jouduttuaan heillä tulee olemaan tarpeeksi asti kilpailua, välttämätöntä ja pakollista.

AVIOLIITOSTA JA NAIMATTOMUUDESTA

Jolla on vaimo ja lapsia, hänellä on pantti lunastettavana kohtalolta, sillä perhe on suurena haittana suuriin yrityksiin ryhdyttäessä, olkoonpa sitte kysymys kunniallisista toimista tai vallattomuudesta. Parhaat puuhut ja kansalle edullisimmat ovat lähteneet naimattomain tai lapsettomain miesten aloitteesta, jotka sekä tunteisiin että omaisuuteen nähden ovat olleet liitossa yhteiskunnan kanssa ja tehneet sen perilliseksi. Itsestään selvä asia on se, että ne, joilla on lapsia, paraiten huolehtivat tulevaisuudestaan, jonka suhteen he tietävät itsellään olevan kalleimmat velvollisuudet täytettävänä. On sellaisia, jotka, vaikka elävätkin naimattomina, eivät ajattele itseään pitemmälle eivätkä mietiskele tulevaisuuttaan; ja sellaisiakin on, jotka käsittävät vaimon ja lapset pelkkinä menoerinä; vieläpä on sellaisiakin, rikkaita ja ahneita miehiä, jotka ylpeilevät lapsettomuudellaan, syystä että heitä mahdollisesti pidettäisiin rikkaampina senvuoksi. Mutta naimattomuuden tavallisimpana syynä on vapaudenrakkaus, vallankin muutamanlaisilla leikkisillä ja itseensä tyytyvillä luonteilla, jotka ovat tavattoman arkoja kaikellaisten rajoitusten suhteen, niin että he melkein pitävät sukkanauhojaan ja vyötänsä siteinä ja kahleina. Naimattomat miehet ovat paraita ystäviä, paraita isäntiä, paraita palvelijoita, mutta eivät läheskään aina paraita alamaisia, sillä heidän on helppo päästä pakoon ja melkein kaikki pakolaiset ovatkin naimattomia miehiä. Kirkonmiehille (papeille) sopii naimattomuus hyvin, sillä armeliaisuus tuskin kastelee sellaista maapalaa, missä sen on ensin täytettävä kuoppa⁶. Yhdentekevää se on tuomareille ja virkamiehille, sillä jos he ovat lahjottavia ja helposti ostettavia, niin on heillä tavallisesti palvelija, joka on monin verroin pahempi kuin konsaan vaimo olisi. Mitä tulee sotilaihin, minä olen huomannut, että päälliköt kehotuspuheissaan useinkin terottavat miesten mieliin vaimoja ja lapsia; ja minä luulen, että avioliiton halveksiminen turkkilaisten keskuudessa tekee jo muutenkin raa'asta sotilaasta sitäkin alhaisemman. Epäilemättä vaimo ja lapset tulevat miehelle jonkillaiseksi humaniseksi kurivalvonnaksi; ja naimattomat miehet, vaikka he usein ovatkin taipuvaisempia hyväntekeväisyyteen, syystä että heillä ei ole niin paljon pakollisia menoja, silti toiselta puolen ovat karskimpia ja kovasydämisempiä sentähden, että heillä ei ole niin usein tilaisuutta osottaa hellyyttään. Ankaran vakavat luonteet, jotka noudattavat totuttuja tapoja, siten pysyen aina muuttumattomasti samallaisina, ovat ylimalkaan hyviä aviomiehiä, niinkuin sanotaan Odysseuksesta, että hän piti iäkäästä vaimoansa Penelopea kuolemattomuutta parempana, kun Calypso-jumalatar houkutteli häntä jäämään luokseen ja muuttumaan kuolemattomaksi. Siveät naiset ovat ylpeitä ja uppiniskaisia, tehden heidän siveytensä heidät ylpeiksi ja itserakkaiksi. Erinomaisena takeena vaimon sekä uskollisuudesta että siveydestä on se, että hän pitää miestään hyvin älykkäänä, jota hän ei tee koskaan, jos hän huomaa aviomiehessään mustasukkaisuutta. Vaimot ovat nuorten miesten rakastajattaria, keski-ikäisten seuralaisia ja vanhojen miesten hoitajattaria, niin että naimisiin-menolla voi olla omat syynsä kunakin ikäkautena. Mutta viisasten joukkoon on luettu se mies, joka vastasi seuraavalla tavalla, kun häneltä kysyttiin, milloin miehen olisi mentävä naimisiin: "Nuoren miehen ei vielä, vanhemman miehen ei koskaan." Usein sattuu, että pahoilla miehillä on erittäin hyvät vaimot, johtuneeko se sitte siitä, että he arvioivat ylen korkealle ne hyvät tuulet, joita joskus sattuu heidän miestensä elämässä, vaiko siitä, että sellaisten miesten vaimot ylpeilevät kärsivällisyydellään. Mutta järkähtämätön sääntö on se, että, jos nainen on joutunut pahalle miehelle omasta valinnastaan, vastoin ystävänsä hyväksymistä, niin hän varmasti tekee kaiken voitavansa asioiden järjestämiseksi parhain päin.

⁶ Tässä tarkotetaan sitä, että jos papeilla on perheen elatukseen tarvittavain varojen hankkiminen huolenaan, niin heillä tuskin on keinoja tai halua hyväntekeväisyyden harjoittamiseen seurakuntalaistensa keskuudessa.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.